

Г. М. Гнідаш

Формування в старших дошкільників позитивного образу української родини

Анотація

В статті надано визначення таких понять, як “родинне виховання”, “традиція”, “казка” стосовно дітей дошкільного віку, визначено основні напрямки патріотичного виховання дошкільників із залученням бітьків до організації та проведення різних заходів в ДНЗ, схарактеризована народна казка як засіб формування уявлень про позитивний образ української родини у старших дошкільників.

Ключові слова: родинне виховання, українська родини, традиції, патріотизм, народна казка.

Проблема родинного виховання була і є надзвичайно важливою, бо зумовлена тією великою роллю, яку відіграє родина у вихованні особистості. Родина є моделлю суспільства на конкретному історичному етапі розвитку, відображає його економічні, моральні та духовні суперечності. Це, в свою чергу, створює певний морально-психологічний клімат, який впливає на духовність сім'ї, виховання дітей, організацію вільного часу членів родини. Виховання є головним чинником формування особистості дитини, завдяки якому реалізується програма її соціалізації, розвиваються природні задатки і здібності. Особливого занячення набуває питання сім'ї та сімейних цінностей в контексті національно-патріотичного виховання дітей. Такий підхід висвітлений у державних документах, розроблених в Україні. Зокрема, в “Концепції національного виховання” одним із провідних напрямів виступає родинне виховання: “Родинне національне виховання - природне, провідне виховання; батьки – головні вихователі протягом усього життя дитини” [4, с.10].

Формування в дітей позитивного образу родини доцільно здійснювати в дошкільному віці, адже саме цей вік є сенситивним періодом для засвоєння моральних цінностей, пошани рідної мови, рідного краю, Батьківщини, глибоких патріотичних почуттів, народних звичаїв і традицій, ідеалів, культурних традицій, любові, добра, правди, справедливості, прищеплення здорових норм та навичок поведінки, етичних норм взаємин між близькими людьми і в суспільному оточенні, гідності, честі, людяності, милосердя.

Питання сім'ї та сімейного виховання неодноразово ставали предметом наукових досліджень. У контексті дошкільної педагогіки проблеми сім'ї розглядали ряд вчених. Так, виховання дошкільників народними національними обрядами висвітлювали В.Афанасьєв, Г.Возко, О.Воропай, А.Пономарьов, М.Стельмахович, К.Ушинський та інші; виховання в дітей позитивного ставлення до традицій і обрядів українського народу вивчали Г.Ващенко, С.Гончаренко, І.Зязюн, О.Кононко, Ю.Мальований, Н.Миропольська, Н.Ничкало, Ю.Руденко, О.Савченко, О.Семеног, О.Сухомлинська, Є.Сявак, М.Ярмаченко та інші.

Родина – природне і найбільш стійке формування людського суспільства, яка акумулює в собі всі найважливіші його ознаки. Вона завжди була найкращим колективним вихователем, носієм найвищих національних ідеалів. Тому так важливо дати дитині системні знання про сім'ю, родину, історію свого роду. Аналіз науково-педагогічної літератури дає підстави говорити про те, що суспільство завжди приділяло велику увагу ролі родини в житті людини.

Сім'я і дошкільний навчальний заклад – два важливі інститути соціалізації дитини. І хоча їх функції є різними, для всебічного розвитку дитини необхідна їх

взаємодія. Якщо ДНЗ сприяє інтеграції дитини в соціум, то сім'я повинна забезпечити індивідуалізацію розвитку дитини. Дошкільний навчальний заклад відповідає за процес соціального розвитку особистості, є посередником між вузьким родинним колом, у якому постійно знаходиться дитина, і незнайомим світом, до якого вона входить [1, с. 2 – 3].

Традиція – одна із цінностей сімейного виховання яка передається від покоління до покоління як загальноприйняте, обов'язкове, перевірене минулим досвідом, визнане необхідним для забезпечення подальшого існування й розвитку індивіда, колективу, держави, суспільства [5, с.28].

Реалізація родинних традицій здійснюється через систему обрядів, ритуалів, звичаїв, народний етикет, усну народну творчість, символи тощо [7, с.90].

Вивчення батьками народних традицій та впровадження їх у життя і виховну практику своєї сім'ї сприятимуть формуванню у дітей національного характеру, національної самосвідомості і гідності. Українська сім'я має стати основою і символом духовного й економічного відродження, метою багатогранної гуманістичної діяльності української держави.

Сьогодні існує розуміння того, що виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати в дитини комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру [3, с.12]. Зокрема, йдеться про: повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника; працьовитість; високу художньо-естетичну культуру; патріотичну самосвідомість та громадянську відповідальність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повагу до Конституції, законів української держави; досконале знання державної мови тощо.

Патріотичні почуття дітей дошкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення (сім'ї, батьківського дому, рідного міста, села), яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Важливе значення для виховання патріотичних почуттів у дошкільників має приклад дорослих, оскільки вони значно раніше переймають певне емоційно-позитивне ставлення, ніж починають засвоювати знання [6, с.75].

Патріотизм як моральна якість має інтегральний зміст. З огляду на це в педагогічній роботі поєднано ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, народознавство, засоби мистецтва, практична діяльність дітей (праця, спостереження, ігри, творча діяльність та ін.), національні, державні свята.

Основними напрямками патріотичного виховання є [6, с.76-77]:

- формування уявлень про сім'ю, родину, рід і родовід;
- краєзнавство;
- ознайомлення з явищами суспільного життя;
- формування знань про історію держави, державні символи;
- ознайомлення з традиціями і культурою свого народу;
- формування знань про людство.

Одним із напрямків патріотичного виховання є прилучення дітей дошкільного віку до народознавства – вивчення культури, побуту, звичаїв рідного народу, культурних і матеріальних цінностей родини і народу, зв'язку людини з минулими і майбутніми поколіннями, а також виховувати розуміння смислу життя, інтересу до родинних і народних традицій.

Цілеспрямоване патріотичне виховання повинно поєднувати любов до найближчих людей з формуванням такого ж ставлення і до певних феноменів суспільного буття. З цією метою факти життя країни, з якими ознайомлюють дошкільнят, ілюструють прикладами з діяльності близьких їм дорослих, а також залучають й батьків до оцінки суспільних явищ та спільної участі з дітьми у громадських справах (виконання одноразового або епізодичного доручення).

Різноманітна й цікава спільна діяльність зближує батьків і дітей, сімейне й суспільне виховання. Однією із сфер виховання позитивного ставлення до сімейно-родинних цінностей є організація родинних виховних заходів [6, с.8-17]. Саме вони дають змогу активізувати батьків, з пасивних спостерігачів перетворити їх в учасників організації навчально-виховного процесу власних дітей, пізнавати інтереси і вподобання кожної сім'ї, організовувати спільне дозвілля батьків і дітей, забезпечувати спадкоємність поколінь, відроджувати звичаї і традиції нашого народу та родини. Прикладом родинних виховних заходів можуть бути сценарії вечорів, ранків, концертів: “Родинне свято”, “З чого починається Батьківщина”, “Ігри патріотів”, “Казки і діти”, “Дитина у мистецтві”, “Подорож у країну казок” тощо. Великого значення для виховання дошкільників набувають і другі заходи, такі як подорожей з дітьми, наприклад, до музею народної творчості, по визначних місцях рідною села чи міста тощо.

Важливим засобом формування позитивного образу родини виступає українська народна казка. Казка – це вид художньої прози, що походить від народних переказів, порівняно коротка розповідь про фантастичні події та персонажів. В основі казки – захоплена розповідь про вигадані події і явища, які сприймаються і переживаються як реальні, для них характерні традиційність структури і композиційних елементів, контрастне групування дійових осіб, відсутність розгорнутих описів природи і побуту [2, с.8-9]. У казках народ розповідає про своє життя, боротьбу проти гнобителів, про людську працю, споконвічні мрії, створює образи, які є втіленням народних ідеалів. Народ свято береже пам'ять про найвизначніші історичні події, про найславніших своїх синів і дочок. У фольклорі, а особливо у казках, ніби акумулюється, збирається все варте уваги нащадків. Можна сказати, що казка являє собою своєрідний сплав життєвого досвіду і мрій, реальності й вимислу. За допомогою казок виховувалась любов до рідної землі, рідної домівки, рідної матері, а врешті – до народу і до Вітчизни в цілому.

Істотна особливість казки полягає в тому, що у казці повчальність виражена не нав'язливо, не прямолінійно. Дітей приваблює захоплююча фабула, яскраво намальовані образи, дотепні характеристики. Казки, підпорядковані загальним закономірностям творів народного епосу, містять етнічні характеристики. Видатні педагоги довели, що в вихованні дітей надзвичайно велику роль відіграє національний фактор, суть якого полягає у врахуванні умов життя, історії, культури, звичаїв, побуту, світогляду народу, що знайшли своє відображення в народних казках. Вони допомагають дітям глибше пізнати минуле українського народу, виховують патріотичні почуття, прищеплюють підростаючому поколінню оптимістичні погляди на життя. Народні казки легко сприймаються дітьми завдяки своєрідним художнім засобам. Це алегоричність, гіперболізація, ретардація, магічність, зачини, кінцівки, повтори [2, с.43].

Так, для прикладу дошкільникам на занятті з художньої літератури була запропонована казка “Івасик Телесик”. Це глибоко поетична казка про сімейні радості й печалі, про взаємовідносини матері й дитини, про небезпеки, які підстерігають малу, недосвідчену людину в житті. Мова твору лірична, сповнена великою увлькістю пісень, віршованих звертань, повторів, пестливих слів. Казка виховує у дітей любов і повагу до батьків, уміння цінити звичайну повсякденну радість життя, навчає обережності, винахідливості, застерігає від зла.

Для більш позитивно впливу на формування образу родини, а також на виховання дитячого колективу і відносин між дітьми, нами було запропоновано проведення гри-театриалізації за мотивами казки про Телесика. Виховне значення театриалізації казки полягає в тому, що вибравши цей художній твір, діти та майбутні глядачі (тобто батьки) починають заздалегідь готувати необхідні атрибути для її проведення: костюми, декорації, маски. Всіх дітей охоплюють радісні переживання, емоційні піднесення пов'язані з майбутньою грою.

Так, залучення дітей до участі в театриалізації казки допомагає їм наочно знайомитися з традиціями, звичаями, символами та святами нашого народу, формуванню морально–естетичних цінностей дитини з позицій добра, справедливості, честі, людяності та патріотичності.

Отже, в казках відображається світогляд народу, його морально–етичні та естетичні принципи, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючих поколінь. Саме тому казки потребують аналітичного підходу і наукового обґрунтування з точки зору жанрових особливостей та вивчення їх педагогічної цінності в плані навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку, формування особистісних якостей та особистості дитини в цілому.

Одним з провідних напрямків у роботі педагога та в тісній взаємодії з сім'єю, повинно стати прагнення привчати дітей любити свою Батьківщину, традиції й звичаї, культуру й фольклор нашого народу, сімейно–родинні цінності. Доступні сприйняттю дитини елементи знань про українську родину складають змістовну основу становлення етнічної толерантності.

Список використаної літератури

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у світі” / наук. ред. та упоряд. О.Л. Кононко. – 2-ге вид., випр. – К.: Світич, 2008. – 430с.
2. Брандес В. М. Казка як важливий чинник розвитку людства / В. М. Брандес, О. В. Вознюк, М. М. Забродський // Вісн. Житомир.держ.ун-ту ім. І.Франка – Житомир: Україніка наукова, 2010. – 408с.
3. Брежнєва О.В. Формування пізнавальної активності у дошкільнят // Дошкільне виховання. – 1998. – №2. – С.12-14.
4. Концепція безперервної системи національного виховання. – К., 2002. – 32с.
5. Сім'я і діти: Програма родинно-національного виховання та навчання // Тематичний план педагогічної освіти батьків / Кол. авт.; за заг. ред. В.Г. Постового. – К.: ІЗМН, 1997. – С.28-29.
6. Сухарева Л.С. Піклуємось разом. Робота з батьками дошкільників / Л.С. Сухарева. – Х.: Основа: Тріада, 2008. – 128с.
7. Яценко Т. О. Родинне виховання на засадах народної педагогіки / Т.О. Яценко // Педагогіка і психологія, 1997. – № 2. – С. 88-94.